

прав представляти інтереси потерпілих у кримінальному провадженні, а також компетенції Генерального прокурора щодо відомчого врегулювання питань досудового розслідування.

Література:

1. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-V. URL: http://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575852 (дата обращения 11.04.2018).
2. О прокуратуре: Закон Республики Казахстан от 30 июня 2017 года № 81-VI. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31690116#pos=0;0 (дата обращения 11.04.2018).
3. Исмагулова А. Т. Новеллы уголовного и уголовно-процессуального законодательства Республики Казахстан, направленные на гуманизацию уголовной политики в отношении лиц, вставших на путь исправления Социально-экономические явления и процессы. 2017. №3. С. 244-249.

ТІЛЕСНІ ПОКАРАННЯ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ЕКСКУРС (НА ПРИКЛАДІ СТАРОДАВНЬОГО ЄГИПТУ)

Логвиненко Євгенія Сергіївна,

викладач кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ

Ключові слова: система покарань, тілесні покарання, Давній Єгипет, судовий процес.

Нині Україна докладає чимало зусиль щодо створення дійсно правової європейської країни. Тому розпочате реформування її державно-правових інститутів є нагальною потребою часу. Суспільство вимагає не декларативних, а якісних змін у сфері захисту прав і свобод людини. Заходи влади, які спрямовані на оптимізацію правоохоронних органів, мають посилити захист людини від будь-яких протиправних дій, забезпечити реалізацію кожним громадянином України своїх прав і свобод, що гарантовані Конституцією. Сьогодні більшість правознавців переконані, що здолаття злочинності можливо не шляхом посилення репресій та каральних функцій покарань, а, насамперед, превентивними засобами, постійною роботою щодо росту рівня правової культури населення. Однак, інколи можна почути роздуми про необхідність посилення покарань і, навіть, застосування, як у деяких країнах ісламського світу, тілесних.

У цьому сенсі проблема створення ефективної системи покарань є надзвичайно важливою та актуальною. Вирішення цієї проблеми потребує використання не тільки досягнень сучасних світових держав у цій справі, а й врахування досвіду людства, який було накопичено у історичному минулому. З усієї системи покарань країн Давньосхідної цивілізації було обрано тілесні покарання Стародавнього Єгипту: по-перше, тому, що ця держава проіснувала майже три тисячоліття, а значить є можливість прослідкувати становлення та розвиток її системи покарань; по-друге, побачити умови, з'ясувати суть, вивчити обставини та наслідки застосування тілесних покарань; по-третє, пропонована тема має і пізнавальний інтерес, оскільки не є достатньо розробленою вітчизняною історико-правовою наукою.

Отже, одним із найтяжчих видів покарань у стародавніх державах були тілесні. Про те, які тілесні покарання застосовувались у Давньому Єгипті можна дізнатися з матеріалів судових процесів, насамперед, з текстів клятв їх учасників – свідків та звинувачуваних. Найчастіше тут можна зустріти понівечення, покарання 100 ударами із нанесенням 50 ран. Рідше зустрічаються такі покарання як відрізання язика. Воно передбачалося за розголошення державної таємниці та відрубання рук, яке застосовувалося за різні злочини, зокрема за фальшування монет [1, с. 32].

Слід зазначити, що доволі поширеною була практика застосування тілесних з іншими видами покарань, наприклад, з майновими – 100 ударів і втрата прав на долю або усе майно; зі штрафами – 100 ударів і сплата подвійної або потрійної вартості спірного майна; з каторгою – понівечення та відправка на каторжні роботи у Єфіопію; з смертною карою – понівечення та насадження на кіл [2, с. 108].

Згадки про тілесні покарання, які застосовувались у Давньому Єгипті можна знайти і в інших документах, зокрема, у декреті Сеті I в Наурі, яким надавалися привілеї та захист храму Осіріса, що мав назву «Будинок мільйонів років царя Верхнього і Нижнього Єгипту». Тут йдеться про нанесення 100 або 200 ударів і 5 ран за спричинення матеріальної шкоди храму або за крадіжку з нього речей. Це покарання загрожувало тому, хто «уведе силою, або за згодою будь-яку людину цього храму» на інші роботи або з метою виконання «будь-яких доручень», або буде «чинити перешкоди птахо- і рибиловим храму». Відрізання носа і вух мало застосовуватись до тих, хто порушував межі храмового поля або викрадав тварин, які є власністю храму [2, с. 108, 117, 146-148; 3, с. 481-489].

За крадіжку речей царської могили передбачалось більш суворе покарання – відрізання рук. Це покарання згадується у скарзі ремісника Амоннахта на незаконні дії

одного із начальників ремісників Фіванського некрополя Панеба, яку було подано фараону. Амоннахта стверджував, що за крадіжку в некрополі, яку насправді вчинив Панеба, постраждала невинна людина, оскільки їй відрізали руки [2, с. 114-115].

Фрагменти текстів клятв свідків та звинувачених під час судових розглядів, пов'язаних із пограбуванням царських могил, показують, що за одне й те саме злочинне діяння покарання могло бути різним: понівечення, понівечення і насадження на кіл, понівечення і каторжні роботи. Так, клятва свідка писця Паоємтаумта передбачала найсуворіше покарання: «Як існує Амон, як існує правитель. Якщо буде з'ясовано, що я спілкувався з грабіжниками із числа цих грабіжників, я буду понівечений у моєму носі і вухах і я буду насаджений на кіл» [2, с. 115]. У інших текстах свідки клялися у разі обману «власним понівеченням», «власним побиттям, відрізанням власного носа та вух і насадження на кіл», «понівеченням і відправленням у Куш» (тобто на каторжні роботи – авт.) [2, с. 115]. Різні покарання за одне й те саме злочинне діяння, на наш погляд, пояснюється ступенем вини тих, хто притягався до кримінальної відповідальності.

Цікавим є протокол судового процесу у справі хули на фараона Сеті I, опублікований І.М. Лур'є. Ремісники Пенамон, Птахшед, Уннефер і Траусер звинуватили свого начальника Хаі в тому, що він ганебно висловлювався на адресу фараона. Під час судового розгляду було встановлено, що звинувачення хибне і ремісникам було призначено «100 важких ударів палками». Разом з тим, з матеріалів судового процесу видно, що у разі замовчування і не донесення про такий злочин винним мали відрізати ніс та вуха [2, с. 308].

Тілесні покарання – побиття палками, понівечення або відрізання носа та вух загрожувало і за лжесвідчення, а також тим, хто у ході судового розгляду, підтверджував слова лжесвідків. Покарання їм виносилось таке, як і звинуваченому [2, с. 121].

Зазвичай за порушення зобов'язань сплачувався штраф. Однак, траплялися випадки, коли крім штрафу застосовувалось тілесне покарання, зокрема побиття палками. І.М. Лур'є припускав, що побиття палками передбачалось, коли умови правочину було безпідставно оскаржено винною стороною і це розцінювалось судом як лжесвідчення [2, с. 123].

Тяжкі тілесні покарання передбачались за зґвалтування. За свідченням Діодора, гвалтівника кастрували, оскільки вважалось, що цей злочин містить у собі три великих зла: образу, занепад моралі та невизначеність походження дитини. За адюльтер без насилля чоловік приговорювався до тисячі ударів різками, а жінці відрізали носа. Цим покаранням Законодавець, за свідченням Діодора, намагався зробити так, щоб жінка втратила свою красу і не здатна була зваблювати чоловіків [3, с. 492-493].

У наш час під адюльтером розуміється порушення норм моралі, а не права. У країнах Стародавнього світу перелюбство це кримінальний злочин. Про це свідчать записи судових процесів, де розглядалися справи пов'язані з подружніми зрадами, які знайдені на місці поселення будівників царських гробниць у Дейр-ель-Медина. Датовані записи періодами правління XIX і XX династій [3, с. 493].

Один із записів це по суті протокол допиту писця Мері-Секхмета, якого звинувачували у перелюбстві з дружиною іншого чоловіка. Після з'ясування усіх обставин справи Мері-Секхмет визнав, що такий факт мав місце. Суддя наказав писцю дати клятву, що він більше не буде зустрічатися із одруженою жінкою. Звинувачуваний погодився і дав таку клятву: «Як Аммон продовжує існувати, так і цар продовжує існувати, якщо я до неї звернуся, з дружиною, нехай мій ніс, мої ніздрі і мої вуха будуть відрізані і я буду засланий на землю Куш» [3, с. 493].

Таке покарання як відсікання вух в уяві давньоєгипетського суспільства мало не тільки фізичні, а й трагічні релігійні наслідки. Саме через органи слуху людина могла сприймати інструкції бога і підготувати себе до переходу у Потойбічний світ. Відрізання вух фактично позбавляло можливості знайти свій путь до вічного життя [3, с. 493].

Тілесні покарання у Стародавньому Єгипті, відзначив А.Є. Демидчик, не сприймалися «як щось таке, що знищує особистість», оскільки саме покарання у розумінні давніх єгиптян йшло зверху від фараона і мало божественний характер [4, с. 26]. Взагалі тілесні покарання, на думку В.І. Авдієва, у Давньому Єгипті були звичним явищем і «особливою гордістю єгиптянина була можливість сказати про себе, що його ніколи не били у присутності... посадової особи» [5, с. 168].

Література:

1. Беккер К.Ф. Мифы древнего мира. Всемирная история. Саратов: Надежда, 1995. 720 с.
2. Лурье И.М. Очерки Древнеегипетского права XVI-X веков до н.э. Ленинград: Издательство Государственного Эрмитажа, 1960. 356 с.
3. Томсинов В.А. Государство и право Древнего Египта: Монография. М.: ИКД Зерцало-М. 2011. 512 с.
4. Демидчик А.Е. Безымянная пирамида: Государственная доктрина древнеегипетской Гераклеопольской монархии. СПб.: Алетейя, 2005. 272 с.
5. Авдиев В.И. История Древнего Востока М.: Высшая школа, 1970. 608 с.